

ПОДІЇ

УДК 630.001.1

<https://doi.org/10.33220/1026-3365.147.2025.108>

СТОРИЧНИЙ ЮВІЛЕЙ ФУНДАТОРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІСІВНИЧОЇ НАУКИ – ПРОФЕСОРА П. С. ПАСТЕРНАКА

В. П. Ткач¹, В. П. Ворон^{2*}

Виповнилося 100 років від дня народження професора Петра Степановича Пастернака – видатного українського вченого в галузі лісознавства й лісівництва, лісової типології, лісового ґрунтознавства та екології лісу. Лісотипологічні розробки Петра Степановича ґрунтуються на ідеях фундаторів лісівничо-екологічного напрямку типології лісів, зокрема академіка П. С. Погребняка, учнем і сподвижником якого він був. Увагу П. С. Пастернака було присвячено різноманітним теоретичним і практичним питанням стосовно взаємовідносин деревних порід у різних типах лісу, лісорослинного і лісогосподарського районування, ведення лісового господарства на зонально-типологічних і програмно-цільових засадах, лісокористування та охорони лісових екосистем в умовах антропогенного навантаження, створення агролісомеліоративних насаджень, зокрема на колишніх сільськогосподарських землях.

Ключові слова: УкрНДІЛГА, лісівництво, лісознавство, лісове ґрунтознавство, лісова екологія, лісові відновлення, лісорозведення.

У народі кажуть: «Життя прожити – не поле перейти», а він це життя не пройшов, він його пробіг – наскільки насиченим і бурхливим було життя Петра Степановича Пастернака

23 лютого 2025 року виповнилося 100 років від дня народження «Заслуженого лісівника України», видатного українського вченого, професора Петра Степановича Пастернака. Як талановитий послідовник ідей Г. М. Висоцького, Г. Ф. Морозова, П. С. Погребняка П. С. Пастернак вирізнявся системним мисленням, умінням розв'язувати складні лісівничі наукові проблеми, що визначали розвиток лісового господарства України. Своїми оригінальними науковими ідеями, ґрунтовними знаннями й непересічними працями він досяг значних висот у лісознавстві й лісівництві, лісовому ґрунтознавстві, лісовій типології, захисному лісорозведенні, лісовій екології.

Петро Степанович Пастернак був різнобічно талановитим. Аналітичний склад розуму, висока освіченість, глибока ерудиція, логічні та чіткі наукові думки, ясність їхнього викладення вимальовують перед нами неординарну й талановиту людину. Завдяки вродженому інтелекту, хисту керівника, прекрасній пам'яті, великій працелюбності, вмінню

¹ Ткач Віктор Петрович, доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент НАН України та НААН, Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького, вул. Григорія Сковороди, 86, м. Харків, 61024, Україна. E-mail: tkach@uriffm.org.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0588-1479>

² Ворон Володимир Пантелеймонович, доктор сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького, вул. Григорія Сковороди, 86, м. Харків, 61024, Україна. E-mail: 52corvus@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1059-3032>

*Адреса для кореспонденції: 52corvus@gmail.com

дискутувати й активно відстоювати свою наукову позицію, щедрості душі Петро Степанович здобув глибоку повагу всіх, хто знав його і працював разом із ним.

Петро Степанович Пастернак народився 23 лютого 1925 р. у місті Сквирі на Київщині. В 1941 р. він закінчив дев'ять класів. У липні 1941 р., унаслідок навали німецько-фашистських загарбників, П. С. Пастернак евакуювався в с. Стила Донецької області, а в жовтні того ж року – в Чечено-Інгушську республіку. У вересні 1942 р. добровольцем пішов на фронт і брав участь у бойових діях. Після демобілізації в 1946 р. П. С. Пастернак закінчує 10-й клас Сквирської середньої школи та вступає до Київського лісогосподарського інституту. Великий вплив на формування його наукового світогляду справили лекції академіка П. С. Погребняка.

Наукова діяльність П. С. Пастернака розпочалася ще на студентській лаві. За результатами досліджень впливу окремих деревних видів на поширення дощовиків, а також родючість лісових ґрунтів його було премійовано Міністерством вищої освіти. Інститут закінчив у 1950 р. та був направлений до аспірантури Інституту лісу АН України.

Перші наукові праці П. С. Пастернака опубліковано в Доповідях АН України (Pasternak, 1953), вони були безпосередньо пов'язані з планами створення лісових насаджень у степах України. До проблем захисного розведення вчений повертається й у наступні роки – розроблені ним положення внесені до відповідних інструкцій і нормативів. У грудні 1953 р. П. С. Пастернак захистив кандидатську дисертацію на тему «Жовта акація та її вплив на родючість лісових ґрунтів». Після закінчення аспірантури працював молодшим, а потім – старшим науковим співробітником Інституту лісу. Від 1953 р. його наукові дослідження зосереджуються на проблемах відтворення лісів Українських Карпат, підвищення їхньої продуктивності та стійкості.

У 1956 р. (у віці 31 рік) П. С. Пастернака було призначено директором Закарпатської лісової науково-дослідної станції УкрНДЛГА (Закарпатська ЛДС). Від цього часу розпочався надзвичайно плідний і насичений «карпатський» період його життя (рис. 1).

Рис. 1 – П. С. Пастернак (у центрі середнього ряду) з науковцям УкрНДЛГА й Закарпатської ЛДС у лісах Українських Карпат
Fig. 1 – P. S. Pasternak (centre of the middle row) with scientists from the URIFFM and the Zakarpatska Forestry Research Station in the forests of the Ukrainian Carpathians

Ось як описував його діяльність професор, доктор с.-г. наук П. І. Молотков (Molotkov, 2005): «У короткий термін Закарпатська ЛДС перетворилася на помітну науково-дослідну установу, а в Карпатах – головну, незважаючи на близькість ЛЛТІ. За короткий термін у різних лісорослинних районах Карпат було закладено десятки стаціонарів, сотні пробних площ; розроблено ефективні лісогосподарські та лісокультурні способи, методи, технології, численні інструкції, настанови, правила. Лісове господарство Українських Карпат повністю перейшло на розробки станції».

Інший його соратник М. А. Гаврусевич (Havrusovich, 2005), зокрема, зазначав: «Близкучі організаторські здібності Петра Степановича Пастернака, його авторитет і вміння привертати до себе співробітників зумовили зростання престижу лісової дослідної станції. Кількість наукових співробітників зросла до 12, а загальний штат – до 30 осіб»

Працюючи на посаді директора Закарпатської ЛДС, усвідомлюючи необхідність посилення ефективності лісівничої діяльності в Україні, проведення скоординованих досліджень на єдиній програмно-методичній основі, П. С. Пастернак став одним із ініціаторів створення в Івано-Франківську Карпатської філії УкрНДІЛГА. За таких умов зростала роль УкрНДІЛГА як провідного науково-лісівничого центру в Україні. У 1964 р. він стає першим директором Карпатської філії. У стислі терміни тут було обладнано сучасні лабораторії, залучено висококваліфікованих, енергійних, переважно – молодих співробітників. За порівняно короткий строк співробітники філії вирішили низку важливих завдань – розробили ефективні способи й технології експлуатації лісів у горах, дослідили причини катастрофічних вітровалів і буреломів та розробили заходи з їхнього попередження, розробили типи лісових культур на базі механізації трудомістких робіт, узагальнили дослідження з біологічного кругообігу речовин. Зокрема, результати глибоких фундаментальних гідрологічних досліджень водного балансу Закарпатської ЛДС і Карпатської філії УкрНДІЛГА було успішно використано Державною комісією під час визначення причин катастрофічної повені в Українських Карпатах у 1998 р.

Доволі детально наукову діяльність П. С. Пастернака в цей період проаналізував один із його найкращих учнів, кандидат с.-г. наук, доцент УкрДЛТУ (нині – НЛТУ) М. В. Чернявський (Chernyavskiy, 2005). Він зазначав, що дослідження кругообігу речовин у системі «ліс – ґрунт» було чи не найпліднішим здобутком науково-дослідницької діяльності П. С. Пастернака завдяки дуже добре спланованому та масштабно проведеному експерименту на прикладі найпоширеніших типів лісу Українських Карпат. Це дало можливість Петру Степановичу виявити істотні відмінності цього процесу в різних типах лісу й типах деревостану. Співвідносно до класифікаційних лісотипологічних одиниць ним визначено, обґрунтовано й виділено такі рівні біокругообігу: тип, підтип і вид.

Кругообіг елементів живлення в насадженнях, що ростуть у різних типах лісу, отримав кількісні характеристики. Отже, тривимірна едафо-кліматична сітка може з успіхом бути доповнена четвертою ординатою – параметрами біотичного кругообігу. Це й є логічним, бо єдність умов середовища та рослинності виявляється в конкретних лісових екосистемах через процеси обміну речовиною та енергією.

Вже на початку наукової діяльності П. С. Пастернак зосередив свою увагу на всебічному вивченні взаємозв'язків між типами лісу й характером ґрунтоутворення (Pasternak, 1958; 1960; 1963). Він не лише показав, на яких генетичних типах ґрунтів формуються певні типи лісу, що вже безперечно було та є немалим досягненням, але й як послідовник ідей академіка П. С. Погребняка визначив морфологічні й фізико-хімічні властивості типів ґрунту залежно від типів деревостану. Завдяки його дослідженням (Pasternak 1958; 1960; 1968; Pasternak and Skiba 1962) було виявлено, що ґрунти букових лісів на флішових породах, як порівняти з ґрунтами хвойних лісів, вирізняються світлішим забарвленням, меншим вмістом гумусу і його більш фульватним характером, а також меншою кислотністю.

Петро Степанович разом зі своїм учнем і колегою старшим науковим співробітником Закарпатської ЛДС В. В. Скибою виявив (Pasternak and Skiba, 1962), що вміст гумусу в ґрунтах бучин є порівняно невисоким (у верхніх горизонтах – від 5 до 8 %) і рівномірно розподіляється в ґрунтовому профілі, а в ґрунтах раменей він є вищим (від 7 до 14 %).

Значну увагу Петро Степанович приділяв розв'язанню проблем відтворення лісів Українських Карпат та підвищення їхньої продуктивності. Ним запропоновано нові методи створення лісових насаджень на еродованих схилах Карпат, розроблено критерії для розмежування типів лісорослинних умов і типів лісу. У результаті дослідження впливу рубок головного користування на стан лісових ґрунтів, визначення особливостей біологічного кругообігу речовин в системі «ліс – ґрунт» запропоновано методи залісення еродованих схилів Карпат. Завдяки цим фундаментальним розробкам було проведено масові роботи щодо залісення кам'янистих розсипів у горах. Із цих питань Пастернак П. С. опублікував монографію «Лісові ґрунти Українських Карпат» (Pasternak, 1967) і підготував докторську дисертацію на тему «Взаємодія між лісом і ґрунтом в основних типах лісу Карпат», яку успішно захистив у 1969 р. (Pasternak, 1968).

Однією з важливих проблем, якій багато років присвятив П. С. Пастернак, було дослідження взаємовідносин деревних порід у різних типах лісу. Науковець розглядав ці процеси комплексно та системно, із широких загальнобіологічних позицій, відзначаючи, що взаємовідносини деревних порід є дуже важливими. Вчений підкреслював, що для вирощування цінних лісостанів важливо враховувати складні ценотичні взаємозв'язки, конкуренцію між видами за ресурси середовища (світло, вологу та елементи живлення). Він глибоко проаналізував особливості росту найтиповіших переважних мішаних природних і штучних насаджень в Українських Карпатах. Петро Степанович, зокрема, звернув увагу на те, що взаємодія головних деревних видів у лісостані (бука й ялини) суттєво залежить від особливостей клімату, режиму вологості та від багатства ґрунтів. Результати цих досліджень учений успішно використав як теоретичну базу для розв'язання важливих питань створення стійких і високопродуктивних лісових культур.

Одну з перших узагальнювальних наукових праць Петра Степановича з типології лісів присвячено смерековим лісам Карпат (Pasternak *et al.*, 1976), які він того часу детально досліджував, працюючи ще на Закарпатській лісовій дослідній станції. Ця праця стала складовою невеликої за обсягом, але достатньо ємної за змістом монографії стосовно типів лісів Закарпаття, добре відомої як науковцям, так і практикам. Із притаманною йому ясністю викладу далеко непростих речей, Петро Степанович навів детальну кількісну характеристику восьми типів смерекових лісів Закарпаття, не тільки зазначивши їхні діагностичні ознаки, лісорослинні умови, особливості поширення, але й запропонував основні лісогосподарські заходи в цих лісах із урахуванням їхнього цільового призначення. Ці заходи визначали способи відновлення лісів, рубки догляду в них, реконструктивні рубки, рубки головного користування з метою посилення кліматорегулювальної й захисної ролі гірських лісових екосистем.

Зазначена праця, поряд із публікаціями Ю. Д. Третяка, Б. Ф. Остапенка, М. С. Улановського, З. Ю. Герушинського, П. І. Молоткова, П. А. Трибуна, С. В. Шевченка, М. І. Косця, Ф. О. Гриня, Г. Л. Тишкевич, С. А. Генсірука, К. К. Смагляка, П. С. Каплуновського, І. І. Молоткової, А. М. Гаврусевича, С. М. Стойка, М. А. Голубця, К. А. Малиновського, О. В. Чубатого, І. П. Федця, відкрила серію наукових праць, присвячених всебічному дослідженню гірських типів лісу Карпат на засадах системного та комплексного підходу щодо їхнього виділення й оцінювання. Згодом, характеризуючи лісотипологічні дослідження в Українських Карпатах, професор З. Ю. Герушинський назвав цей етап у розвитку типології як такий, що синтезував набуту лісотипологічну інформацію із розробленням класифікаційної схеми типів лісу Українських Карпат.

У серпні 1968 р. П. С. Пастернака було призначено директором УкрНДІЛГА. Починається новий, найвідповідальніший етап у житті Петра Степановича – керівництво галузевою лісівничою наукою України. З перших днів роботи в УкрНДІЛГА свої зусилля та здібності він спрямовує на подальший розвиток Інституту та його дослідної мережі. Він зумів згуртувати навколо себе чудовий, сильний колектив. В Інституті на той час був підібраний унікальний склад керівників наукових підрозділів; це були чудові вчені – видатні особистості, які увійшли в історію УкрНДІЛГА. Серед них: П. І. Молотков, А. І. Міхович, В. І. Коптев, В. О. Поляков, Ю. К. Телешек, І. І. Смолянінов, О. І. Ладейшикова, А. П. Гавриленко, І. М. Патлай, П. П. Ізюмський, А. Й. Авраменко, О. М. Недашковський тощо, а також вірний соратник і друг Петра Степановича, заступник директора Р. Г. Киселевський. Вони всі були однодумцями П. С. Пастернака та працювали єдиною злагодженою командою.

П. С. Пастернак вирізнявся далекоглядністю та новаторством під час вирішення як поточних лісівничих і наукових проблем, так і тих, що могли виникати в майбутньому. Уже наприкінці шістдесятих років, часто буваючи в різних регіонах України, він чітко усвідомлював збільшення антропогенного навантаження на ліси, яке призводить до значних негативних наслідків. Наприклад, у 1964 р. внаслідок аварії на аміачному виробництві в районі м. Северодонецьк (Луганська обл.) в одну мить загинуло понад 60 гектарів сосняків. Ослаблення лісів на значних площах унаслідок промислового забруднення та нерегульованого рекреаційного навантаження відбувалося й в інших регіонах України. Річкові системи без меліоративного захисту лісів забруднювалися шкідливими речовинами та виснажувалися. Для вирішення цих проблем довкілля Петром Степановичем уперше в Україні було організовано лабораторію лісової екології. Його соратник професор доктор с.-г. наук П. І. Молотков, зокрема, зазначав (Molotkov, 2005): «Дослідження цієї лабораторії з кожним роком розширювалися». Незабаром ця лабораторія стала однією з провідних в УкрНДІЛГА, а результати досліджень її науковців були широко відомими не тільки в Україні, але й за кордоном.

Науковці лабораторії лісової екології, зокрема, здійснювали широкомасштабні дослідження з проблеми охорони водних ресурсів за допомогою лісових меліорацій. Ось як описує цей процес один із його учасників Ю. А. Матухно (Matukhno, 2005): «З 1976 року дослідження водоохоронного значення лісів в аграрних ландшафтах у зв'язку із застосуванням високих доз агрохімікатів було включено до тематичного плану Інституту. Тепер ми були втрьох – В. Ландін, Ю. Матухно та М. Приходько. Тривалий час цей тріумвірат викликав позитивну заздрість колег-працівників інституту й дослідних станцій. Чому саме? Поясню: Петро Степанович не визнавав опіки, тим більше дріб'язкової. Тобто, ми мали шанс самі відшукувати, випробовувати й застосовувати в дослідженнях методи з різних галузей науки. Головним було переконати «шефа» у високій достовірності матеріалів дослідження, в обґрунтованості висновків і корисності результатів...

За два роки досліджень, коли позитивну водоохоронну (очищувальну) роль лісів було доведено в принципі, Петро Степанович став вимагати: кожний висновок доводити математично... Якщо він не був згоден із висновком або не підтримував необхідності тієї чи іншої роботи, за нашого наполягання завжди погоджувався (після обговорень суті справи й перспектив).

Жодна пропозиція не відхилялася без розгляду. Навіть якщо б у попередньому вигляді вона здавалася анекдотичною. Кількість наших наукових фантазій суттєво перевищувала практичне втілення в дослідження. Це, мабуть, найважливіший показник умілої стимуляції творчої активності нашим керівником».

Досліджуючи екологічну роль лісів, Петро Степанович дійшов висновку, що від їхнього меліоративного впливу залежить і стан атмосферного повітря та рівень його забруднення. Навіть найсучасніші очисні споруди не можуть уберегти нас від викидів шкідливих речовин.

Серед природних засобів регулювання чистоти повітря, очищення його від пилу й токсичних речовин велике значення, без сумніву, належить лісам, особливо хвойним, адже вони здатні очищувати повітря протягом усього року. Водночас потенційна можливість використання лісів як біофільтрів не є безмежною, оскільки нагромадження токсичних речовин у рослинних організмах неминуче негативно позначиться на їхній життєдіяльності і за певних високих доз може спричинити загибель насаджень.

Саме так і відбулося в районі Ровенського виробничого об'єднання «Азот», де в результаті аварійного викиду токсичних сполук було сильно ушкоджено ліси на площі понад 200 га. Подібний негативний вплив промислових об'єктів на стан лісів існував і в інших регіонах України. Саме це стало поштовхом до систематичного дослідження лісів, що зазнали впливу промислового забруднення.

Порівняно невеликий колектив науковців (В. П. Ворон, В. Г. Мазепа, Г. К. Приступа, Т. Ф. Стельмахова, аспіранти С. В. Зібцев, І. О. Присада, В. В. Лавров) під керівництвом Петра Степановича провели широкомасштабні дослідження стосовно визначення впливу аеротехногенного забруднення на різні компоненти лісових екосистем і розробили практичні рекомендації щодо підвищення їхньої екологічної стійкості (Pasternak and Voron, 1994). Зазначимо, що дослідженнями було охоплено шість великих промислових центрів у різних природних зонах України.

А потім розпочався новий напружений життєвий період П. С. Пастернака, пов'язаний із ліквідацією наслідків Чорнобильської екологічної катастрофи. Від перших днів аварії на Чорнобильській АЕС під керівництвом Петра Степановича було розгорнуто дослідження з широкого кола проблем у тих регіонах України, що зазнали радіоактивного впливу. Для ефективного та скорішого вирішення поставлених завдань ним було організовано три нові лабораторії радіологічного спрямування – в Старопетрівській (нині – Клавдієвська), Новгород-Сіверській і Поліській (нині – Поліський філіал) лісових дослідних станціях УкрНДІЛГА. Саме він керував усією тематикою, пов'язаною з дослідженням впливу радіації на стан лісів.

П.С. Пастернак не тільки керував радіологічною науковою тематикою, але й брав безпосередню участь у проведенні досліджень, у закладанні перших науково-дослідних об'єктів на радіоактивно забруднених територіях (рис. 2). Неодноразове перебування в умовах радіоактивного опромінення не могло не позначитися на здоров'ї П.С. Пастернака.

Рис. 2 – П. С. Пастернак (ліворуч) у складі робочої групи під час обстежень радіоактивно забрудненої території навколо Чорнобильської АЕС

Fig. 2 – P. S. Pasternak (left) as part of a working group during surveys of the radioactively contaminated area around the Chernobyl Nuclear Power Plant

Для практичного застосування в лісовій галузі ним із групою авторів видано наукові праці, які успішно використовують і в сучасних умовах: «Посібник Карпатського лісівника» (*Carpathian Forester's Handbook*, 1980), «Малі річки України» (Yatsyk *et al.*, 1991), «Справочник лесоведа» (Pasternak, 1990). Загалом з-під пера П. С. Пастернака вийшло понад 280 наукових праць, а під його редагуванням опубліковано близько 80 наукових збірників і монографій (рис. 3).

Fig. 3 – From the scientific heritage of P. S. Pasternak

114

та інших галузях, гідно продовжують його справу, ефективно й плідно розвивають наукові ідеї, започатковані ним (рис. 4). Його наукові погляди поділяють та успішно примножують його сини, яким він передав своє ставлення до людей і до праці.

Рис. 4 – П. С. Пастернак (у середині нижнього ряду) серед своїх учнів
Fig. 4 – P. S. Pasternak (in the middle of the bottom row) among his students

Петро Степанович вирізнявся неабияким талантом вчителя. Для своїх учнів він був не просто науковим керівником, а й педагогом, наставником, «науковим батьком». Він вчив бути самостійними, умів створювати здорову творчу конкуренцію, що вносило особливий сенс і мотивацію в наукову діяльність колективу. П. С. Пастернак любив життя, любив людей. Вражала його особлива чуйність не тільки до колег, але й до підлеглих і навіть до тих, із ким він просто спілкувався. У Петра Степановича не було особливої різниці між простим лаборантом і завідувачем лабораторії чи директором станції. Він з повагою, чуйністю й особливою теплотою ставився до всіх, завжди випромінював непідробний оптимізм і позитивний настрій.

За значні заслуги П. С. Пастернака було нагороджено орденами та медалями; в 1979 р. йому було присвоєно почесне звання «Заслужений лісівник України», в 1985 р. нагороджено Почесною грамотою Верховної Ради України, а в лютому 1993 р. обрано академіком Української екологічної академії наук.

Петро Степанович «горів» роботою, 10–12-годинні робочі дні та майже без вихідних були для нього нормою. Безумовно, це також не впливало позитивно на стан його здоров'я; шкода, що доля відвела йому так мало часу. На початку 90-х років П. С. Пастернак залишив посаду директора УкрНДІЛГА й став працювати завідувачем лабораторії екології. І навіть у цей короткий час він сповна віддавався науковій діяльності та продукував нові творчі ідеї. 10 січня 1994 р. його не стало.

Світла пам'ять про нього залишиться не тільки у друзів, колег і учнів Петра Степановича, а й у тих, хто мав щасливу можливість просто спілкуватися з ним.

ПОСИЛАННЯ – REFERENCES

- Carpathian Forester's Handbook* (1980). Uzhhorod: Karpaty (in Ukrainian).
- Chernyavskiy, M. (2005) 'Scientific activity of P.S. Pasternak' in *Professor P. S. Pasternak. Scientific and life path (on the 80th anniversary of his birth)*. Kharkiv: URIFFM, pp. 13–29 (in Ukrainian).
- Havrusevych, A. (2005) 'The activities of P. S. Pasternak in Zakarpatska Forest Research Station' in *Professor P. S. Pasternak. Scientific and life path (on the 80th anniversary of his birth)*. Kharkiv: URIFFM, pp. 62–66 (in Ukrainian).
- Matukhno, Yu. (2005) 'My 'liberal' boss' in *Professor P. S. Pasternak. Scientific and life path (on the 80th anniversary of his birth)*. Kharkiv: URIFFM, pp. 74–81 (in Ukrainian).
- Molotkov, P. (2005) 'On the 70th anniversary of the birth of Piotr Stepanovych Pasternak' in *Professor P. S. Pasternak. Scientific and life path (on the 80th anniversary of his birth)*. Kharkiv: URIFFM, pp. 30–36 (in Ukrainian).
- Pasternak, P.S. (1953) 'The influence of *Caragana arborescens* on mobile forms of nitrogen in forest soils', *Reports of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR*, 4, pp. 259–263 (in Ukrainian).
- Pasternak, P.S. (1958) 'Some data on the physical and chemical properties of forest soils in the Ukrainian Carpathians' in *Issues of increasing the productivity of Carpathian forests: Proceedings of the Zakarpatska Forest Research Station*, Vol. I. pp. 18–32 (in Russian).
- Pasternak, P.S. (1960) 'Organic matter content in mountain forest soils of the Carpathians' in *About the restoration of mountain forests in the Carpathians: Proceedings of the Carpathian Forestry Research Station*, Vol. II, pp. 39–47 (in Ukrainian).
- Pasternak P.S. (1963) 'Interaction between forest and soil in pure spruce forests of the Ukrainian Carpathians' in *Issues of ecology of mountain forests of the Carpathians: Scientific works of the Carpathian Forest Research Station*, Vol. III, pp. 5–19 (in Ukrainian).
- Pasternak, P.S. (1967) *Forest soils of Ukrainian Carpathians*. Uzhgorod: Karpaty (in Ukrainian).
- Pasternak, P.S. (1968) *Interaction between forest and soil in the main forest types of the Ukrainian Carpathians*. Extended abstract of Doctoral thesis. Kyiv (in Russian).
- Pasternak, P.S. (ed.) (1990) *Forester's handbook*. Kyiv: Urozhai (in Russian).
- Pasternak, P.S., Kiselevskiy, R.G., Fedets, I.F. and Medvedev, L.A. (1980) 'Forestry zoning of the Ukrainian SSR', *Forestry and Forest Melioration*, 56, pp. 43–51 (in Russian).
- Pasternak, P.S., Posohov, P.P., Fedets, I.P., Shinkarenko, I.B. (1976) *Coniferous forests of Ukraine*. Kyiv: Urozhai (in Ukrainian).
- Pasternak, P.S. and Skiba, V.V. (1962) 'The content and composition of humus in brown forest soils of the Carpathians', *Pochvovedenie*, 12, pp. 74–79 (in Russian).
- Pasternak, P.S. and Voron, V.P. (1994) 'Changes in forest ecosystems under the aerotechnogenic pollution', *Ukrainian Botanical Journal*, 51(1), pp. 54–60 (in Ukrainian).
- Yatsyk, A.V., Byshovets, L.B., Bohatov, Ye.O. et al. (1991) *Small rivers of Ukraine*. Kyiv: Urozhai (in Ukrainian).

CENTENARY OF THE FOUNDER OF UKRAINIAN FORESTRY SCIENCE – PROFESSOR P.S. PASTERNAK

Tkach V. P.¹, Voron V. P.^{2*}

This manuscript marks the centenary of the birth of Professor Petro S. Pasternak, an outstanding Ukrainian scientist whose contributions significantly advanced forestry science, including forest typology, forest soil science, and forest ecology. Pasternak's work in forest typology was firmly grounded in the ecological principles established by the founders of this scientific field, particularly Academician P. S. Pogrebnnyak, under whom he studied and with whom he closely collaborated. Pasternak's attention was devoted to various theoretical and practical issues regarding the interactions of tree species across different forest types, forest vegetation and forestry zoning, forestry management on zonal-typological and program-targeted principles, forest use and protection of forest ecosystems under anthropogenic load, the creation of agroforestry and reclamation plantations, in particular on former agricultural lands.

Key words: URIFFM, forestry, silviculture, forest soil science, forest ecology, reforestation, afforestation.

Дата надходження рукопису 04.11.2025

Дата прийняття до друку 16.12.2025

Дата публікації 29.12.2025

¹ Tkach Viktor, Dr. habil. (Agricultural Sciences), Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine and National Academy Agricultural Science of Ukraine, Ukrainian Research Institute of Forestry and Forest Melioration named after G.M. Vysotsky, 86 Hryhoriia Skovorody Street, Kharkiv, 61024, Ukraine. E-mail: tkach@uriffm.org.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0588-1479>

² Voron Volodymyr, Dr. habil. (Agricultural Sciences), Senior Researcher, Ukrainian Research Institute of Forestry and Forest Melioration named after G.M. Vysotsky, 86 Hryhoriia Skovorody Street, Kharkiv, 61024, Ukraine. E-mail: 52corvus@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1059-3032>

*Correspondence: 52corvus@gmail.com